

ӘБ отырысында каралды:

ӘБ жетекшісі

Досмағамбетов

«31» тамыз 2023 ж

**Ақсу негізгі орта мектебінің
дене шынықтыру пәнінің мұғалімі Н.О.Досмағамбетовтың
«Тоғызқұмалақ» үйірмесінің жылдық жұмыс жоспары.
2023-2024 оқу жылы.**

Түсінік хат

“Тоғызқұмалақ – ұлттық ойыны” үйірмесінің бағдарламасы жалпы орта білім беретін мектептің 1-9 сынып оқушыларына арналып жасалған. Курс 34 сағаттан тұрады, яғни аптасына 1 сағаттан оқыту ұсынылады.

Аталған курстың басты мақсаты – еліміздің ертеңгі азаматтары, бүгінгі оқушыларды ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды қастерлеуге, шығармашылық-рухани және дене мүмкіндіктерін дамытуға бағытталған.

Курстың негізгі міндеттері:

- оқушыларды туған халқының әдет-ғұрпы мен дәстүрін зерделеуге ынтасын ояту;
- ұлттық спорт түрі – тоғызқұмалақ ойыны арқылы оқушылардың зияткерлік қабілеттерін дамыту;
- тарихқа құрметпен қарауға, адамгершілік пен салауатты өмір салтының негіздерін берік қалыптастырған азаматты тәрбиелеу;

Курстың басты ерекшелігі сол, орта мектептің оқу бағдарламасында оқытылмайды.

Тоғызқұмалақ - әлемдік мәдениеттің озық үлгілері мен бой теңестіре алатын рухани ойын, қисындық ойлау өнері. Бұл өнердің басты қасиеті – адам санасын жетілдіруге, ақыл-ойын кемелдендіруге ерекше күш салады. Түркі халықтарының ұрпақ тәрбиесіне жауапкершілікпен қарайтыны осы ойынның өзі дәлел бола алады. Жасөспірімдердің дене күшінің мол болуымен қатар ақылды болуына да көп мән берген бабаларымыз осы ойынды ойлап тапқан.

Бүгінгі таңда дүниежүзінде зияткерлік ойындарды дамыту, өркендету маңызды мәнге ие болып отыр. Өйткені, жеке тұлғаның біліктілік қасиеттері осындай ойындар арқылы шыңдала түседі. Зияткерлік ойындар дегеніміз – ой шығармашылығын дамытатын спорт түрі. Оның тағылымдық-тәрбиелік, танымдық құндылықтарының өзінде терапиялық сипаты қаншама. Тоғызқұмалақ, дойбы, шахмат, го, овари секілді ойындар жасөспірімдердің бойында сабырлылық, төзімділік, есептегіштік, ойшылдық қасиеттерді қалыптастырумен қатар, кең ақыл, жүйрік қиял иесі болуына да жағдай жасайды. Мысалы, Жапонияда го зияткерлік ойынын білу – қызметке қабылдау мен көтерілудің бір шарты ретінде тіркелген. Ал Англия мен Бельгияда тоғызқұмалаққа ұқсас овари ойыны сабақ ретінде оқытылады. Тіпті африкалықтар осы овариді төл математикамыз деп мақтан тұтады. Чехия мен Англияда жыл сайын зияткерлік ойындар олимпиадасын өткізіп, ел бюджетіне қыруар қаржы түсіреді. Сондықтан болар бүгінгі күні әрбір тәуелсіз ел ұлттық спорт түрлерін қарқынды түрде насихаттап, адамзаттың игілігіне айналуы үшін аянбай тер төгуде.

Пәнаралық байланыс. Бейіндік курстың тақырыптарын игеру барысында оқушылар тарих, валеология, дене тәрбиесі, т.б. пәндердің оқулықтарын пайдалана алады.

Күтілетін нәтижелер:

бағдарламаны оқыту барысында оқушылар келесі нәтижелерге қол жеткізуі тиіс:

- тоғызқұмалақ ойынын толық меңгеру;
- осы ойын түрінен аудандық, облыстық, қалалық жарыстарда жүлделі орындар алу;

- оқушылардың ғылыми жоба жарыстарына қатысуы;

Курстың құрылымы мен мазмұны сабақты дәріс, жарыс, тәжірибелік т.б. түрінде өткізумен анықталады.

Курстың мазмұны:

I-тарау. Тоғызқұмалақ ойынының тарихынан

Қазақстандағы спорттың даму жолы. Тоғызқұмалақ ойынының тарихы. Тоғызқұмалақ тақтасы. Ойынның ережесі мен ерекшеліктері. Жарыс өткізу ережелері. Спорттық жаттығуларды жоспарлау. Ойынды жазып жүрудің тәртібі. Тоғызқұмалақ ойынының мақсаты. Тоғызқұмалақ отауларының аттары.

II-тарау. Іс-тәжірибе сабақтары .

Ойынның басталуы – дебют. Ойынның ортасы – миттельшпиль. Ойынның аяқ шені – эндшпиль. Атсырау. Терең атсырау. Жүрістердің санын есептеу жолы. Комбинация арқылы құмалақтар ұту. Психологиялық дайындық. Кесте арқылы жүріс санау. Тактикалық тәсілдер.

III-тарау. Тұздық ережесінің дүниетанымдық мәні .

Тұздық ережесінің дүниетанымдық мәні. Тұздықтардың атқаратын қызметі. Тұздықтар алмасуы. Амалсыз тұздық алу жолдары. Амалсыз тұздық байлықпен алу. Амалсыз тұздық байлықсыз алу. Тұздықтар тартысы. Тұздықтар тартысына құрылған этюдтер. Күрделі позицияларды есептеу жолдары. Этюдтердің шешулері. Дене шынықтыру дайындығы, қимыл-қозғалыс ойындары. Қабылдау-көшіру сынақтары (жарыстар)

Тоғызқұмалақ үйірмесінің жоспары

	Өтілетін сабақтың тақырыбы	Сағат саны	Өтілетін мерзімі
	Тоғызқұмалақ тарихы	1 сағ	05.09.2023
	Тоғызқұмалақ ойыны туралы жалпы түсінік	1 сағ	12.09.2023
	Ойынды жазу тәртібі	1 сағ	19.09.2023
4	Тоғызқұмалақ отаулары жайлы түсінік	1 сағ	26.09.2023
5	Тоғызқұмалақ әліпесі	1 сағ	03.10.2023
6	Жүрістің түрлері	1 сағ	10.10.2023
7	Тұздық немесе тұзды үй	1 сағ	17.10.2023
8	Екі жақты ойын	1 сағ	24.10.2023
9	Бай отаулар	1 сағ	07.11.2023
10	Ат және атсырау	1 сағ	14.11.2023
11	Жүрісті есептеу	1 сағ	21.11.2023
12	Тоғызқұмалақ нотациясы мен партиялары	1 сағ	28.11.2023
13	Жүрістерді талдау	1 сағ	05.12.2023
14	Ілгері және кері есеп	1 сағ	12.12.2023
15	Қанды қақпан ойнау	1 сағ	19.12.2023
16	Бай отаулардың жүрістерін талдау	1 сағ	26.12.2023
17	Екі жақты ойын	1 сағ	09.01.2024
18	Ілгері және кері есеп	1 сағ	16.01.2024
19	Отауларға тоқталу	1 сағ	23.01.2024
20	Ережемен ойнау	1 сағ	30.01.2024
21	Тұздық немесе тұзды үй	1 сағ	06.02.2024
22	Бай отаулар	1 сағ	13.02.2024
23	Аатсырау	1 сағ	20.02.2024
24	Жүрісті есептеу	1 сағ	27.02.2024
25	Тоғызқұмалақ нотациясы мен партиялары	1 сағ	06.03.2024
26	Жүрістерді талдау	1 сағ	13.03.2024
27	Ілгері және кері есеп	1 сағ	20.03.2024
28	Қанды қақпан ойнау	1 сағ	03.04.2024
29	Бай отаулардың жүрістерін талдау	1 сағ	10.04.2024
30	Ілгері және кері есеп	1 сағ	17.04.2024
31	Отауларға тоқталу	1 сағ	24.04.2024
32	Ат және атсырау	1 сағ	08.05.2024
33	Жүрісті есептеу	1 сағ	15.05.2024
34	Ережемен ойнау	1 сағ	22.05.2024